

Marzena Mruk*

Katowice, Polska

Recenzja książki: Ahmet Burak, *Relacje między Polską a Turcją w latach 1989–2014. Trudna przyjaźń*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2021, ss. 371

W 2024 roku minie sto lat od zawarcia Traktatu Przyjaźni między Polską a Turcją. Przez ostatnie sto lat relacje polsko-tureckie ulegały ewolucji, zarówno w kontekście stosunków bilateralnych, jak i multilateralnych. Sama historia relacji Polski i Turcji w różnych okresach funkcjonowania obu państw wskazuje, że często pomimo wielu przeciwności czy konfliktów, dążyły one do utrzymania współpracy mimo dzielącej je odległości geograficznej. Gdyby zapytać statystycznego Polaka, jakie są jego skojarzenia z historią relacji polsko-tureckich, zapewne usłyszeliśmyby historię bitwy pod Wiedniem, gdzie koalicja antyturecka pod przywództwem polskiego króla, Jana III Sobieskiego pokonała siły Imperium Osmańskiego. Niemniej ważnym jest podkreślenie, że Turcja jako jedyne państwo europejskie nie uznało rozbiorów Polski, a na jej terytorium zmarł Adam Mickiewicz. Współczesne relacje polsko-tureckie są wynikiem zmiany systemu międzynarodowego w XX wieku, gdzie kluczową rolę odgrywa okres pozimnowojenny, czyli czas po 1989 roku. Wówczas doszło do wyklarowania się nowych

kierunków polskiej polityki zagranicznej, wśród których można wymienić między innymi relacje z Republiką Turecką w kontekście współpracy euroatlantyckiej – NATO oraz europejskiej – Unii Europejskiej. Podobnie Turcja podkreśla wagę kierunku europejskiego jako kluczowego w swojej polityce zagranicznej, a w tym relacji z Rzeczpospolitą Polską.

Analizy współczesnych relacji polsko-tureckich w latach 1989–2014 podejmuje się Ahmet Burak, będący Turkiem z pochodzenia, który obecnie mieszka w Polsce i wydaje się osobą niezwykle kompetentną, by prowadzić badania w tym właśnie kierunku¹. Ahmet Burak w swojej monografii zdecydował się na wskazanie zmian w stosunkach Polski i Turcji na przestrzeni 25 lat na płaszczyźnie politycznej, militarnej, gospodarczej, bezpieczeństwa, społeczno-kulturowej czy naukowej. Monografia „Relacje między Polską a Turcją w latach 1989–2014. Trudna przyjaźń” zawiera cztery rozbudowane i bardzo zróżnicowane rozdziały. Pracę otwiera nota transkrypcyjna, która ułatwia czytelnikowi zrozumienie nazw, nazwisk i pojęć w języku tureckim, które

znalazły się w monografii oraz wykaz skrótów najczęściej występujących w pracy (m.in.: BSEC, TBMM, TACIS, TRACECA itd.).

Pierwszy rozdział niniejszej publikacji został zatytułowany „Kształtowanie się stosunków turecko-polskich w nowych realiach geopolitycznych po 1989 r.” (s. 15–79) i już na samym wstępie czytelnik otrzymuje zarys historyczny relacji Polski i Turcji, poczynając od 1414 roku do lat 90. XX wieku. Następnie zostały przedstawione podstawy traktatowe stosunków bilateralnych. Jest niezwykle ważne, że autor postarał się przedstawić i przeanalizować liczne układy, traktaty i porozumienia zawarte między Warszawą a Ankarą, szczególnie po 1989 roku, kiedy to kształtowała się pozycja Polski w pozimnowojennym systemie międzynarodowym oraz rozpoczął się proces akcesji Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Niemniej warto zaznaczyć, że oficjalne umowy między Polską a Turcją nie miały charakteru wyłącznie współpracy militarnej, politycznej czy gospodarczej, ale odnosiły się także do wspólnej koordynacji wymiany kulturowej, oświa-

* Marzena Mruk – mgr, Uniwersytet Śląski w Katowicach; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3529-0365>; e-mail: mmruk@us.edu.pl.

¹ Na uwagę zasługuje w tym kontekście dorobek autora w zakresie popularyzacji wiedzy o Turcji i stosunkach polsko-tureckich, w tym publikacje przygotowane wspólnie z prof. Joanną Marszałek-Kawą. Por. Marszałek-Kawa, Burak, 2016; 2017; 2018).

towej i naukowej. Autor szczegółowo omówił oficjalne wizyty między przedstawicielami obu państw na szczeblu głów państw i rządów oraz ministrów, przedstawicieli parlamentów oraz partii politycznych. Rozdział zamyka opis obchodów 600-lecia stosunków dyplomatycznych między Polską a Turcją, które miały miejsce 2014 roku. Pierwszy rozdział niniejszej publikacji stanowi bardzo dobrą i szczegółową kompozycję informacji o kształtowaniu się relacji polsko-tureckich, gdzie czytelnik otrzymuje informacje o prawnych podstawach stosunków bilateralnych między państwami i takie informacje jak najbardziej zdają się być odpowiednią treścią, która pozwala na dalszą analizę problemu zasygnalizowanego w tytule książki.

Drugi rozdział pracy traktuje o problemach, wyzwaniach, zagrożeniach i szansach w relacjach między Ankarą a Warszawą (s. 80–139). Polskę i Turcję wiele łączy, ale i też dzieli, co powoduje, że stosunki między nimi nie będą w pełni klarowne i pozbawione obaw czy uprzedzeń. Ahmet Burak jako pierwszy z problemów/wyzwań wymienia starania Turcji w kontekście integracji z Unią Europejską. Turcja rozpoczęła proces zbliżania się do Europy na przełomie lat 50. i 60. XX wieku, kiedy to w Polsce nikt nie zakładał, że w 2004 roku Warszawa stanie się jedną ze stolic państw członkowskich Unii Europejskiej. Polska oficjalnie wspiera Turcję w jej europejskich aspiracjach, niemniej – jak to trafnie stwierdza autor – nie jest to główny temat podejmowany w rozmowach między przedstawicielami obu państw. Kwestią powiązaną z akcesją Turcji do Unii Europejskiej jest funkcjonowanie Cypru Północnego na terytorium Cypru będącego członkiem UE. Polska oficjalnie nie uznaje Tureckiej Republiki Cypru Północnego, co teoretycznie powinno rzucić cień na relacje polsko-tureckie, ale – jak można dowiedzieć się w niniejszym rozdziale – Polska jako jedno z nielicznych państw zezwala na wjazd na swoje terytorium obywateli Cypru Północnego. Trzecim problemem podejmowanym w tym rozdziale jest sprawa ormiańska, która stanowi kwestię problematyczną, ponieważ Polska – jak większość państw katolickich – uznała mordy dokonywane na Ormianach

w 1915 roku za ludobójstwo, z czym nie zgadza się Turcja. Według Buraka był to jeden z poważniejszych kryzysów w relacjach na linii Warszawa-Ankara. Ostatnim tematem podejmowanym w ramach tego rozdziału jest sprawa Polaków w Turcji oraz Turków w Polsce. Autor dokonał dokładnej analizy polskiej emigracji do Turcji na przestrzeni wieków, a także przedstawił w formie tabel i wykresów główne informacje na temat Polonii w Turcji, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu małżeństw polsko-tureckich na emigrację. Ciekawym aspektem jest przedstawienie problemów z jakimi borykają się Polacy mieszkający w Republice Tureckiej. W przypadku społeczności tureckiej w Polsce zostały wyodrębnione następujące grupy: Tatarzy, Karaimi oraz Turcy. Obecność tych ostatnich na terytorium Polski zostało poddane szerszej analizie, uwzględniając wnioski Turków o nadanie statusu uchodźcy, zezwolenie na pobyt stały, liczbę osób, które uzyskały polskie obywatelstwo po 1992 roku, a także liczbę Turków podejrzanych o popełnienie przestępstw. Należy zauważyć, że w przeciwieństwie do analizy sytuacji Polaków w Turcji, w tej części rozdziału zabrakło informacji na temat problemów obywateli tureckich, z jakimi zmagają się podczas pobytu w Polsce.

„Problemy bezpieczeństwa w relacjach turecko-polskich: różne wymiary, różne obszary” (s. 140–242) to trzeci rozdział niniejszej monografii, w ramach którego autor w sposób chronologiczny dokonał podziału pozostałych problemów w stosunkach polsko-tureckich, uwzględniając następujące czynniki: militarny, energetyczny, kulturowy, wyznaniowy oraz naukę, sport i turystykę. Pierwszym zagadnieniem, które zostało przeanalizowane, jest współpraca w ramach NATO. Autor przedstawił historię integracji Turcji z Organizacją Paktu Północnoatlantyckiego oraz uwzględnił czynniki zewnętrzne, mające wpływ na stosunki Ankara-NATO, takie jak: operacja Pustynna Burza, problem kurdyjski, udział w tzw. wojnie z terroryzmem, wojnę w Iraku czy stosunki z państwami Zatoki Perskiej. Podkreślone zostały także operacje militarne, w których siły tureckie brały aktywny udział. Ta część rozdziału,

mimo iż nie traktuje o relacjach polsko-tureckich w ramach NATO i jest charakterystyką relacji Turcji z Stanami Zjednoczonymi, jest bardzo ważna do zrozumienia istoty obecności Turcji w NATO oraz stanowi wstęp do kolejnego podrozdziału, gdzie autor w analogiczny sposób scharakteryzował integrację, a następnie członkostwo Polski w NATO. W kontekście współpracy polsko-tureckiej w ramach NATO zostały podkreślone kwestie, które potęgują nieporozumienia między Ankarą i Turcją, za co Ahmet Burak uznał między innymi: rosnącą rolę Iranu, sytuację w Iraku i Syrii (po rozpoczęciu wojny domowej) czy sytuację Ukrainy. Nie zmienia to jednak faktu, że Polska i Turcja są zainteresowane poszerzaniem współpracy w ramach przemysłu obronnego, w tym rozbudowy systemu tarczy antyrakietowej w Polsce. Kolejnym aspektem, który został omówiony w trzecim rozdziale jest bezpieczeństwo energetyczne. Turcja stanowi bardzo ważny podmiot w kontekście dostarczania surowców energetycznych, zwłaszcza z państw położonych nad Morzem Kaspijskim. Celne jest wskazanie, że pomimo swojego potencjału Turcja jest państwem, które boryka się z licznymi problemami wewnętrznymi, które będą uniemożliwiać zwiększenie jej roli jako państwa przesyłowego. Kolejne zagadnienia zawarte w tym rozdziale dotyczą elementów z zakresu *soft power* w polityce państwa i objęły współpracę kulturalną (podkreślono współpracę miast partnerskich w Polsce i Turcji, których jest aż 40), odmiennność religijną (przedstawione zostały problemy społeczności muzułmańskich w Polsce jako takie, problem przestrzegania praw człowieka w Turcji, a także funkcjonowanie instytucji o charakterze religijnym w Polsce i Turcji), naukę i edukację (na przykładzie programu Erasmus, stopnia rozwoju turkologii w Polsce i polonistyki w Turcji oraz problemów i barier na jakie napotykają naukowcy i studenci z obu państw), sport i turystykę (ciekawym jest określenie głównych kierunków wyjazdów turystycznych Turków, przy czym Polska nie jest kierunkiem priorytetowym, ponieważ decydują się na podróże do państw, gdzie nie potrzebują wiz – np. do Iranu. Ważne jest podkreślenie różnic kulturo-

wych między Turcją a Polską, co stanowi problem dla wielu turystów przybywających do Turcji). Z racji tego, że poniższa monografia obejmuje okres tylko do 2014 roku, nie można znaleźć w niej informacji dotyczących takich kwestii jak kryzys migracyjny z lat 2015–2016, zagrożenia płynące z powstania tzw. Państwa Islamskiego, konsekwencje wojny w Syrii, zwiększająca się rola Iranu w systemie międzynarodowym czy wojna na Ukrainie, niemniej trzeci rozdział tej pracy stanowi bardzo starannie napisany wstęp do dalszych badań wyżej wymienionych problemów.

Ostatni rozdział nosi tytuł „Problemy bezpieczeństwa ekonomicznego w relacjach turecko-polskich” (s. 243–300.) i został podzielony na trzy podrozdziały, obejmujące kolejno: współpracę w latach 90. XX wieku, w latach 2000–2014 oraz perspektywę współpracy gospodarczej. W ramach czwartego rozdziału czytelnik może zapoznać się nie tylko ze wskaźnikami współpracy gospodarczej między Polską a Turcją, ale i przykładami konkretnych polskich i tureckich koncernów działających na obu rynkach. Autor trafnie podkreśla, że zarówno Polska jest ważnym partnerem gospodarczym dla

Ankary, ponieważ stanowi bramę dla tureckich produktów w innych państwach Europy Wschodniej, jak i Skandynawii, natomiast Turcja może stanowić przedstawiciela polskich interesów gospodarczych na Bliskim Wschodzie. Kluczowym wyzwaniem pozostaje nadal to, że Turcja nie jest członkiem Unii Europejskiej, przez co współpraca handlowa Polski z nią nie jest na takim poziomie jak z innymi państwami europejskimi.

Niniejsza publikacja pomimo niewielu niedopowiedzeń w poszczególnych kwestiach stanowi kompleksową analizę stosunków polsko-tureckich w latach 1989–2014, która obejmuje różne obszary współpracy bilateralnej. Rola Turcji w systemie międzynarodowym będzie ciągle wzrastać, co powinno spowodować, że Polska będzie poszerzać współpracę z Ankarą, szczególnie w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego, a wynika to ze strategicznego usytuowania zarówno Polski, jak i Turcji. Monografia Ahmeta Baraka oparta została na bogatej bibliografii, wśród której można znaleźć pozycje zarówno polsko-, jak i tureckojęzyczne, co stanowi dużą wartość, szczególnie, że – jak podkreślił w jednym z rozdziałów autor – język turecki nie cieszy się za-

interesowaniem w Polsce, a więc wykorzystanie materiałów w tym języku umożliwi polskim czytelnikom zapoznanie się z turecką percepcją omawianych zagadnień.

Bibliografia

- Burak, A. (2021). *Relacje między Polską a Turcją w latach 1989–2014. Trudna przyjaźń*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Marszałek-Kawa, J., Burak, A. (2016). Polonezköy. *Kultura i Edukacja*, 2(112), ss. 159–170.
- Marszałek-Kawa, J., Burak, A. (2017). The Landscape after Brexit as Seen from Ankara. Will the UK's Divorce from the European Union Additionally Loosen Tights Between Europe and Turkey and Have an Impact on the Future of the Continent? *Przegląd Politologiczny*, No. 3, ss. 117–126.
- Marszałek-Kawa, J., Burak, A. (2018). The Political System of the Republic of Turkey. Past and Present. *Przegląd Politologiczny*, XXIII(3), ss. 95–108.